

др Александра Ђукић¹
др Јелена Брајковић²
др Јелена Марић³
Емилија Јовић⁴
Јована Стефановић⁵

КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ЕУ ПРАВИЛНИКЕ ГРАЂЕЊА У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА ДУНАВСКОГ РЕГИОНА И МОГУЋНОСТ ЊИХОВЕ ПРИМЕНЕ У СРБИЈИ

CRITICAL REVIEW OF EU BUILDING REGULATIONS IN RURAL AREAS IN THE DANUBE REGION AND THE POSSIBILITY OF THEIR APPLICATION IN SERBIA

РЕЗИМЕ: Рурална насеља у Републици Србији суочавају се са недовољно прилагођеним планским инструментима за њихово планирање и изградњу. Иако нормативни оквир, пре свега Закон о планирању и изградњи, препознаје специфичности простора, не постоје адекватни оквири за одрживо уређење и грађење у руралним срединама у функцији очувања идентитета и културног наслеђа. Проблем се огледа и у грађењу објеката који нарушавају рурални пејзаж и деградирају идентитет сеоских насеља. Циљ рада је упоредна анализа правилника и смерница за планирање и изградњу руралних насеља у одабраним европским државама, са посебним освртом на искуства Румуније и Мађарске, као и разматрање могућности њихове примене у Србији, на пилот пројекту у Браничевском региону. Истраживање обухвата анализу нормативних решења која се односе на: густину и типологију изградње, очување традиционалне архитектуре и материјала, интеграцију пољопривредних и стамбених функција и очување руралног пејзажа. Резултати указују да успешне моделе карактерише: нормативна диференцијација руралних подручја у односу на урбане зоне, очување руралног пејзажа и очување идентитета просторних амбијената и архитектуре. У контексту Србије, примена ових принципа захтева израду правилника, јачање институционалних капацитета на локалном нивоу и оснаживање сарадње са локалним становништвом и стејхолдерима. Рад закључује да трансфер добрих пракси није могућ без прилагођавања социо-економском и демографском контексту Србије, али да постоји значајан потенцијал за унапређење планске регулативе, чиме би се допринело одрживом развоју и ревитализацији руралних насеља.

Кључне речи: урбанистичко планирање и пројектовање, културно наслеђе, рурална подручја, регион Дунава, Србија

ABSTRACT: Rural settlements in the Republic of Serbia face insufficiently adapted planning instruments for their development and construction. Although the normative framework, primarily the Law on Planning and Construction, recognizes spatial specificities, there are no adequate frameworks for sustainable planning and building in rural areas aimed at preserving identity and cultural heritage. This issue is further reflected in the construction of buildings that disrupt the rural landscape and degrade the identity of village settlements. This paper aims to provide a comparative analysis of regulations and guidelines for the planning and construction of rural settlements in selected European countries, with particular reference to the experiences of Romania and Hungary, and to examine the possibilities for their application in Serbia in a pilot project of the Braničevo region. The research includes an analysis of normative solutions related to building density and typology, preservation of traditional architecture and materials, integration of agricultural and residential functions, and conservation of the rural landscape. The results indicate that successful models are characterized by normative differentiation of rural areas in relation to urban zones, protection of the rural landscape, and preservation of the identity of spatial settings and architecture. In Serbia, implementing these principles requires developing specific regulations, strengthening local institutional capacities, and enhancing cooperation with local communities and stakeholders. The paper concludes that the transfer of good practices is not feasible

¹ др Александра Ђукић, редовни професор, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду, adjukic@afrodita.rcub.bg.ac.rs, Београд, Србија, (ORCID 0000-0002-7815-6588)

² др Јелена Брајковић, научни сарадник, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду, jelena.brajkovic@arh.bg.ac.rs, Београд, Србија, (ORCID 0000-0003-4725-8538)

³ др Јелена Марић, доцент, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду, jelena.maric@arh.bg.ac.rs, Београд, Србија, (ORCID 0000-0002-3906-850X)

⁴ Емилија Јовић, истраживач сарадник, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду, emilija.jovic@arh.bg.ac.rs, Београд, Србија, (ORCID 0009-0002-1451-1285)

⁵ Јована Стефановић, истраживач сарадник, Архитектонски факултет, Универзитет у Београду, jovana.stefanovic@arh.bg.ac.rs, Београд, Србија, (ORCID 0009-0009-7879-6006)

without adaptation to the socio-economic and demographic context of Serbia; however, there is significant potential for improving planning regulations, thereby contributing to the sustainable development and revitalization of rural settlements.

Keywords: urban planning and design, cultural heritage, rural area, Danube region, Serbia

1. УВОД

Рурална подручја се све више препознају као кључни простори за решавање савремених еколошких, друштвених и економских изазова (Marsden, 2006). Унутар Европске уније, руралне територије се више не посматрају искључиво као подручја пољопривредне производње, већ као мултифункционални пејзажи који доприносе отпорности на климатске промене, заштити биодиверзитета, очувању културног наслеђа и квалитету живота (Halfacree, 2006). Ова промена се огледа у низу стратешких оквира који редефинишу приоритете руралног развоја и промовишу интегрисане, просторно засноване приступе.

Србија, као део Дунавског макро-региона, дели многе структурне карактеристике и изазове руралних подручја широм централне и југоисточне Европе (Drobnjaković, Stojanović, & Josipović, 2022). То укључује демографски пад, просторну фрагментацију и недовољно развијене планске оквири. Упркос јединственом културном пејзажу и вернакуларном наслеђу, рурална насеља у Србији су све више изложена процесима деградације, хомогенизације и губитка идентитета (Petrić & Miljić, 2017).

Марсден експлицитно показује да се рурални проблеми не могу решавати јединственом секторском политиком, већ да захтевају просторно осетљив, регионално прилагођен и интегрисан приступ. Он упозорава да рурални простори нису хармоничне целине, већ места сукоба различитих развојних процеса; зато и планирање мора бити прилагођено различитим типовима руралних простора и њиховим унутрашњим односима (Marsden, 2006).

Овај рад истражује на који начин је могуће унапредити постојеће планске регулативе у Србији. Анализирани су правилници из Мађарске и Румуније како би се утврдило које елементе је могуће применити на примеру Србије.

Посебан фокус је на улози архитектонских и пејзажних смерница као оперативних алата за архитектонско и урбанистичко пројектовање са циљем очувања идентитета и културног наслеђа руралних подручја дуж Дунава у Србији.

2. ОКВИРИ ПОЛИТИКА ЕУ И НОВИ ТРЕНДОВИ У РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ

Европска унија је успоставила свеобухватан пејзаж јавних политика усмерен на подршку руралној трансформацији.

Почетком 20. века оквири политика Европске Уније колективно одражавају неколико кључних трендова: прелазак са секторских на интегрисане територијалне приступе, већи нагласак на квалитет живота и просторни квалитет, препознавање пејзажа и идентитета као развојних ресурса, и растући значај партиципативног и просторно заснованог планирања (Olwig & Peterson, 2002). Поред тога, процеси као што су дигитализација, рад на даљину и адаптивна пренамена преобликују руралне стилове живота и просторне структуре

Дугорочна визија за рурална подручја (до 2040. године) наглашава развој снажнијих, повезаних, отпорних и просперитетних руралних територија (European Commission, 2024). Ову визију допуњује Европски зелени договор, који промовише декарбонизацију, заштиту биодиверзитета и одрживо коришћење земљишта, позиционирајући рурална подручја као кључне актере у транзицији ка климатској неутралности (European Commission, n.d.-b).

Нови европски Баухаус (НЕБ) уводи квалитативну димензију, интегришући одрживост са естетиком и социјалном инклузијом, наглашавајући тиме важност просторног квалитета и свакодневног окружења (European Commission, n.d.-c; Rizzi, 2023). Слично томе, Заједничка пољопривредна политика (ЗПП/САР) 2023–2027 проширује свој обим изван пољопривредне делатности како би подржала мултифункционални рурални развој, управљање пејзажом и диверсификацију руралних економија (European Commission, n.d.-a). Кохезиона политика ЕУ додатно јача територијалну кохезију кроз улагања у инфраструктуру и смањење регионалних диспаритета.

2.1. Изазови и стратешки одговори у европским руралним подручјима.

Упркос прогресивним оквирима јавних политика, рурална подручја широм Европе и даље се суочавају са значајним изазовима. Демографски пад и старење становништва, просторне неједнакости и деградација културних пејзажа остају упорни проблеми. Штавише, често постоји раскорак између амбиција политика и спровођења на локалном нивоу, што је погоршано фрагментисаним структурама управљања и ограниченим институционалним капацитетима. Са дуге стране, постоје и перманентни напори различитих институција за успостављање јединствене типологије руралних урбаних подручја, попут JRC (Joint Research Centre) Европске комисије који је формирао методологија за дефинисање урбаних и руралних подручја (нпр. „Degree of Urbanisation“ у сарадњи са EUROSTAT-ом и OECD-ом). GHSL (Global Human Settlement Layer) је пројекат који води JRC и подразумева глобалну геопросторну базу података која користи сателитске снимке за мапирање изграђених површина, густине становништва и урбаног развоја. GHSL се користи као техничка основа за морфолошке класификације.

Као одговор на уочене проблеме у руралним подручјима, дефинисани су нови стратешки приступи. Они укључују усвајање методологија просторно заснованог планирања, јачање управљања на више нивоа, као и развој смерница за

пројектовање и регулаторних оквира прилагођених локалном контексту. Све већа пажња се поклања и интеграцији културног и природног наслеђа у развојне стратегије, као и промоцији модела циркуларне и зелене економије. Важно је напоменути да се нови плански инструменти – попут смерница за рурални дизајн, типоморфолошких прописа и пилот пројеката – развијају као алати за премошћавање јаза између стратешких циљева и просторне имплементације.

3. ТЕРИТОРИЈАЛНЕ СПЕЦИФИЧНОСТИ ДУНАВСКОГ РЕГИОНА

Дунавски регион представља изузетно сложен и разнолик макро-регионални контекст који карактеришу заједнички, прекогранични изазови и дубоко међусобно повезане просторне динамике (Danube Ruralscapes Project Consortium, 2025b). Ово подручје је предмет многобројних Европских пројеката. У питању је територија која повезује различите европске културе и економије, и који није хомоген. Напротив, рурална подручја унутар овог региона одликују се великом разноликошћу географских карактеристика и пејзажа – од непрегледних равница до брдовитих и планинских предела. Такође, присутна је велика шароликост образаца насељавања и система локалног управљања. Оно што, међутим, повезује већи део ових територија јесте распрострањеност насеља која карактерише све израженији феномен депопулације и просторног смањивања, услед континуираног одлива млађег становништва ка већим урбаним центрима.

Кључне територијалне специфичности овог макро-региона укључују препознатљиве линеарне структуре насеља које су се историјски развијала дуж речних коридора и главних саобраћајница, пратећи природни ток Дунава и његових притока. Ова подручја обилују изузетно богатим културним пејзажима, традиционалном архитектуром и специфичним начином живота који је вековима обликован близином воде. Ипак, ова насеља данас често деле периферне позиције у односу на главне центре одлучивања, администрацију и економску моћ, што доводи до њихове политичке и инвестиционе маргинализације. Истовремено, системи планирања се драстично разликују међу државама Дунавског слива. Ови системи се крећу у широком распону: од високо регулисаних, децентрализованих оквира са дугом традицијом заштите руралног простора, па све до транзиционих контекста у којима савремени, оперативни алати специфични за рурална подручја углавном недостају или се уопште не примењују у пракси (Danube Ruralscapes Project Consortium, 2025a).

Овакви хетерогени услови стварају низ заједничких, системских изазова за све земље у региону. На првом месту, ту је убрзана депопулација која за собом повлачи економску стагнацију сеоских заједница и постепено гашење основних локалних сервиса. Затим, ту је огромно, али недовољно искоришћено културно и градитељско наслеђе које је често препуштено пропадању јер недостају механизми за његову обнову и адаптивну пренамену у савремене сврхе. Такође, све су израженије тензије између потребе за заштитом и очувањем аутентичног идентитета села, са једне стране, и нужности за економским развојем, модернизацијом пољопривреде и изградњом нове инфраструктуре, са друге.

Ову ситуацију додатно отежава ограничен приступ стручним знањима – мале руралне општине и локалне заједнице најчешће немају институционалне капацитете нити финансијска средства да ангажују стручњаке из области архитектуре, урбанизма, просторног планирања и заштите пејзажа. Коначно, слаба међуопштинска и прекогранична сарадња додатно ограничавају капацитете за ефикасно, стратешко просторно планирање и спровођење заједничких пројеката који би могли да зауставе негативне трендове и ревитализују овог значајног европског простора.

4. РЕГУЛАТОРНИ И ПРОСТОРНИ ИЗАЗОВИ У СРБИЈИ

У оквиру Дунавског региона, у Србији су идентификовани многи претходно наведени структурни изазови који дубоко утичу на развој, изглед и опстанак руралних заједница (Drobnjakovic et al., 2022). Иако рурална подручја поседују изузетно значајна културна, историјска и еколошка добра – попут очуваних природних предела, богатог биодиверзитета, традиционалног градитељског наслеђа и специфичних културних пејзажа – постоје и јасно препозната институционална и системска ограничења за њихово адекватно решавање и валоризацију. Ова ограничења директно успоравају трансформацију села у модерне, али аутентичне животне средине.

Један од кључних проблема лежи у самом законодавном оквиру. Закон о планирању и изградњи, као и сродни регулаторни инструменти, пружају општи, свеобухватан оквир за просторни развој целе државе, али у својој суштини не праве адекватну, нити довољно суптилну разлику између урбаног и руралног контекста (Petrić & Miljić, 2017). Уређајна основа која се ради само за поједина сеоска насеља није довољна за очување идентитета и културног наслеђа. Као резултат тога, рурална насеља су често регулисана стриктном урбаном планском логицом. Овакав приступ занемарује специфичне потребе сеоског становништва, историјске матрице насеља, као и традиционалне обрасце коришћења земљишта који неминовно укључују пољопривредна домаћинства, економска дворишта и мешовите намене.

Овај проблем се даље пресликава и продубљује кроз све нивое управљања простором. На националном и регионалном нивоу, стратешки документи веома добро дефинишу опште развојне циљеве, али им у потпуности недостају оперативни алати за конкретно обликовање руралног изграђеног окружења.

С друге стране, на локалном нивоу, просторни планови јединица локалне самоуправе укључују општа правила планирања која прецизирају само основне и прилично грубе параметре. Међутим, ови планови остају крајње шематски и бирократски; они се готово уопште не баве локалном типологијом објеката, препорученом употребом

традиционалних материјала (попут дрвета, камена или опеке), архитектонским пропорцијама, нагибима кровова, нити суптилним односом између изграђених структура и природног пејзажа.

Овакво одсуство наменског, прилагођеног регулаторног оквира за рурална насеља резултира веома слабим контролом над просторним квалитетом и постепеним губитком руралног идентитета (Paasi, 2003). Стога се као неопходност намеће развој нових, прилагођених планских инструмената који ће препознати село не само као место пољопривредне производње, већ као вредан културни, просторни и туристички ресурс.

5. УПОРЕДНА АНАЛИЗА ПРАВИЛНИКА ИЗ МАЂАРСКЕ И РУМУНИЈЕ

За потребе овог рада, а у циљу проналажења адекватног модела за Србију, урађена је детаљна упоредна анализа Правилника за архитектонско и пејзажно обликовање и грађење у руралним подручјима Мађарске и Румуније. Избор ових земаља није случајан; реч је о државама са којима се Србија граничи, које припадају истом сливу и излазе на Дунав, и које деле веома сличне историјске, географске, социо-културне, али и транзиционе изазове у развоју сеоских средина. Обе државе су у протеклом периоду препознале проблем губитка руралног идентитета и покренуле националне иницијативе за његово очување, што њихова искуства чини изузетно релевантним за наш контекст. Циљ ове анализе је да се утврде општи принципи регулисања планирања и грађења у руралним насељима, као и начин на који су одабрани елементи идентитета објеката, целине и пејзажа.

Мађарски систем заштите и усмеравања руралног простора развијен је кроз снажну визуелну комуникацију. Он је превасходно заснован на Приручницима о идентитету насеља (ТАК - Településképi Arculati Kézikönyv) и ширим, регионалним водичима (ЕТАК) (Kádár, 2025). Ови документи су конципирани тако да пружају визуелно веома јасне, интуитивне и широј јавности приступачне смернице. Уместо сувопарног бирократског језика, мађарски приручници обилују фотографијама, скицама и дијаграмима који прецизно илуструју пожељне типологије насеља, традиционалне архитектонске форме, нагибе кровова, начине оградавања парцела, па чак и препоручене палете боја и материјала за фасаде (Kádár, 2025). Циљ је био да се грађанима и инвеститорима на једноставан начин покаже шта представља "дух места".

Међутим, кључни недостатак овог система лежи у његовој имплементацији. Ови документи су углавном дескриптивни и едукативни, а недостаје им снажна правна обавезност у хијерархији просторних планова. Због тога што функционишу више као каталози добрих пракси него као строги урбанистички прописи, њихов стварни утицај на спречавање неадекватних пракси просторног развоја на терену остаје прилично ограничен.

Насупрот томе, румунски приступ, који је иницирала и развила Комора архитеката Румуније (ОАР), нуди знатно свеобухватнији, студиознији и аналитички утемељен оквир. Румунски водичи за рурални дизајн подељени су по специфичним етно-географским регијама и представљају резултат опсежних теренских истраживања оквир (Catrina, 2025; Ordinul Arhitecților din România [OAR], 2025). Ови документи дубоко анализирају типологију сеоских кућа, историјски развој матрице насеља, као и микроклиматске услове који су диктирали традиционалну градњу.

Посебан акценат ставља се на коришћење локалних, еколошких материјала (дрво, камен, непечена цигла), очување ширег културног пејзажа и активно ангажовање локалне заједнице у процесима обнове (Catrina, 2025). Иако су ови водичи концептуално изузетно снажни и архитектонски супериорни, они се у пракси суочавају са сличним проблемима као и мађарски модел. Будући да су остали првенствено саветодавног карактера и да нису органски урађени у званичне законе о планирању и изградњи, суочавају се са великим изазовима у примени због ограничене регулаторне интеграције. Инвеститори их често игноришу јер за то не сносe правне последице.

Упоредна анализа ова два система истиче неколико кључних принципа који се морају узети у обзир приликом креирања модела за Србију. Прво, неопходна је важност приступа заснованих на детаљној типологији и разумевању контекста. Друго, неопходна је потпуна интеграција пејзажа и архитектуре – објекат се не сме посматрати изоловано од свог природног окружења. Треће, потврђена је потреба за јасним, визуелно привлачним форматима прилагођеним крајњим корисницима (мештанима, мајсторима, инвеститорима), а не само уским стручним круговима.

Ипак, најважнија лекција извучена из мађарског и румунског искуства јесте да едукација и визуелна јасноћа нису довољне саме по себи. Истовремено се снажно наглашава неопходност повезивања оваквих смерница са обавезујућим регулаторним механизмима. Да би заиста заштитиле рурални простор, смернице морају престати да буду само препоруке и морају постати правно обавезујући део локалних просторних планова и правилника о грађењу, уз јасне механизме инспекцијске контроле.

6. КА МОДЕЛУ ЗА СРБИЈУ: АРХИТЕКТОНСКЕ И ПЕЈЗАЖНЕ СМЕРНИЦЕ

Надовезујући се на ова сазнања, рад предлаже модел за развој архитектонских и пејзажних смерница за рурална насеља у Србији, са пилот применом у Браничевском округу (Danube Ruralscapes Project Consortium, n.d.).

Модел је заснован на три комплементарне компоненте:

- (1) анализа постојећих регулаторних оквира (урађена је анализа 34 планска документа за предметно подручје),
- (2) теренско истраживање и просторна анализа (спроведена је на Браничевском округу 2025. и 2026. године) и
- (3) учешће заинтересованих страна и размена знања (одржани су састанци са локалном управом, стејхолдерима, придруженим партнерима на пројекту INTERREG DANUBE Ruralscape).

Главни циљ је стварање хибридног модела који комбинује аналитичку дубину румунског приступа са јасноћом и приступачношћу мађарског система, истовремено уграђујући смернице у регулаторни оквир Србије (Danube Ruralscapes Project Consortium, n.d.).

Предложене смернице су структуриране око пет кључних аспеката: типологија и морфологија, традиционална архитектура и материјали, функционална интеграција, пејзаж и просторни идентитет, и заштита наслеђа. Они су допуњени хоризонталним критеријумима који се односе на регулаторни статус, употребљивост и системску интеграцију. *Предлог смерница и критеријума за израду правилника:*

Типологија и морфологија: Развој правила заснованих на типологији која прецизно дефинишу структуру насеља, организацију парцела, позиционирање објеката, регулацију уличног фронта и архитектонске пропорције, уз њихово обавезно повезивање са спроводљивим инструментима локалног просторног и урбанистичког планирања.

Традиционална архитектура, конструкција и материјали: Јасно дефинисање локално специфичних материјала, конструктивних приступа и архитектонских елемената (зидна платна, кровни покривачи, завршне обраде), као и композиције фасада (распоред и ритам отвора, детаљи) и палете боја. Потребно је дестимулисати примену генеричких решења и правила пројектовања директно утемељити у локалној градитељској традицији.

Функционална интеграција: Увођење јасних смерница које регулишу просторне и функционалне односе између стамбених, пољопривредних и помоћних намена. Ово обухвата унутрашње зонирање парцеле, позиционирање анекса и економских објеката, решавање приступа, као и организацију дворишта и сервисних површина. Такође, предходно је неопходно анализирати и утврдити односе са другим насељима у окружењу, њихову интеракцију и хијерархију.

Пејзаж и просторни идентитет: Формулисање правила која уређују однос између изграђеног окружења и пејзажа, са посебним фокусом на ободу насеља, визуре, прилагођавање топографији, приступ воденим површинама, вегетацију и јавне просторе. Нове интервенције у простору морају бити пажљиво интегрисане у складу са препознатим карактером предела.

Културно наслеђе: Развој унапређених методолошких оквира за идентификацију, класификацију, очување и адаптивну пренамену руралног градитељског и пејзажног наслеђа, уз обавезно укључивање нематеријалних културних вредности и оних које су од суштинског значаја за локалну заједницу.

Регулаторни оквир (Регулатива): Креирање хибридног модела који је у потпуности интегрисан у регулаторни систем Републике Србије. Ово подразумева успостављање директне везе између смерница, планских докумената и подзаконских аката (правилника), прецизно дефинисање обавезујућих елемената где год је то неопходно, те осигуравање адекватних институционалних механизма за њихову примену и инспекцијску контролу.

Дизајн и употребна вредност смерница: Развој јасног и корисницима прилагођеног формата докумената. Неопходно је коришћење разумљивог и приступачног језика, уз оптималну комбинацију дијаграма, визуелних примера и сажетих објашњења. Потребно је избегавати претерано сложене графичке приказе, али и искључиво илустративне приступе (форму „сликовнице“), како би се осигурала њихова практична примењивост.

Системска доследност и обухват: Осигурање конзистентног и координисаног система на различитим просторним нивоима и у различитим регионима, усклађеног са домаћим регулаторним и европским стратешким оквирима. Ово захтева дефинисање јасне и јединствене структуре смерница, њихово усклађивање са техничким, планским и законодавним системом, као и успостављање трајних институционалних механизма за њихову имплементацију и редовно ажурирање. У односу на постојећу праксу, овај модел нуди детаљније смернице за пројектовање објеката и њихово уклапање у пејзаж и изграђене амбијенте, у морфолошком смислу, материјализацији, очувању културолошких и верникуларних вредности изграђене структуре.

7. ЗАКЉУЧАК

Налази овог истраживања указују на фундаментални јаз између стратешких оквира јавних политика и њихове просторне имплементације на локалном нивоу. Иако политике ЕУ пружају свеобухватну визију за рурални развој, њихова ефикасност зависи од доступности оперативних алата који апстрактне циљеве могу превести у конкретне просторне интервенције.

У контексту Србије, одсуство оваквих алата представља главно ограничење. Развој архитектонских и пејзажних смерница нуди обећавајући пут за премошћавање овог јаза, омогућавајући облике руралног развоја који су више прилагођени контексту, засновани на идентитету и одрживи. Истовремено, успех оваквих инструмената зависи од ширих институционалних услова и услова управљања, укључујући јачање локалних капацитета, усклађивање секторских политика и успостављање јасних механизма спровођења.

Преиспитивање руралне будућности захтева прелазак са стандардизованих, урбано оријентисаних модела планирања на суптилније приступе који су осетљиви на контекст и препознају специфичности руралних територија. Оквири јавних политика ЕУ пружају снажну концептуалну основу за ову трансформацију, наглашавајући одрживост, инклузивност и просторни квалитет. Међутим, њихова ефикасна примена у Србији захтева развој прилагођених планских инструмената који премошћују јаз између политике и праксе. Предложени модел архитектонских и пејзажних смерница представља корак у том правцу, нудећи структуриран, али прилагодљив оквир за усмеравање руралног развоја.

Интегрисањем типологије, пејзажа, наслеђа и партиципативних процеса, овакве смернице могу допринети очувању руралног идентитета, истовремено омогућавајући одрживу трансформацију. На тај начин, Србија – као и шири Дунавски регион – може ићи ка отпорнијој, инклузивнијој и просторно утемељеној руралној будућности.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Catrina, A. (2025, October 16). Architectural guides: Learning from practice—A critical review of rural architectural guidelines in Romania [Presentation at project meeting, Interreg Danube Region Programme, Krems].
- Danube Ruralscapes Project Consortium. (2025a). Danube Ruralscapes application form (Version 2.0, 24 January 2025). Interreg Danube Region Programme.
- Danube Ruralscapes Project Consortium. (2025b). Danube Ruralscapes: Developing an inclusive model for sustainable planning and design in rural settlements along the Danube – Project summary. Interreg Danube Region Programme.
- Danube Ruralscapes Project Consortium. (n.d.). Methodology for developing architecture and rural landscape identity guides for village communities in the Danube Region (Deliverable O1.2 / D.3.1.2, draft). Interreg Danube Region Programme.
- Drobnjakovic, Marija & Stojanović, Žaklina & Josipovic, Sonja. (2022). Rural Area and Rural Settlements in Serbia. 10.1007/978-3-030-74701-5_22.
- European Commission. (2024). The long-term vision for the EU's rural areas: Key achievements and ways forward (COM(2024) 450 final).
- European Commission. (n.d.-a). Common Agricultural Policy. Retrieved March 20, 2026, from https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy_en
- European Commission. (n.d.-b). European Green Deal. Retrieved March 20, 2026, from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- European Commission. (n.d.-c). New European Bauhaus. Retrieved March 20, 2026, from https://new-european-bauhaus.europa.eu/index_en
- Halfacree, K. (2006). Rural space: constructing a three-fold architecture. In P. Cloke, T. Marsden, P. Mooney (Eds.) Handbook of rural studies (pp. 44-62). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781848608016.n4>
- Kádár, B. (2025, October 16). Critique of the existing architectural guidelines [Presentation at project meeting, Interreg Danube Region Programme, Krems].
- Marsden, T. (2006). The road towards sustainable rural development: Issues of theory, policy and practice in a European context. In P. Cloke, T. Marsden, & P. Mooney (Eds.), Handbook of rural studies (pp. 201–212). Sage.
- Olwig, R., Peterson, F. (2002). Landscape, nature, and the body politic: From Britain's renaissance to America's new world. University of Wisconsin Press.
- Ordinul Arhitecților din România (OAR). (2025). Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural: Zonele Galați, Cahul, Cantemir. România și Republica Moldova. ISBN 978-606-985-829-5
- Paasi, A. (2003). Region and place: Regional identity in question. Progress in Human Geography, 27(4), 475–485. <https://doi.org/10.1191/0309132503ph439pr>
- Petrić, J., & Miljić, S. (2017). Sustainable rural development in Serbia: Institutional and policy framework. Sociologija i prostor, 55(2), 145–162
- Rizzi, D. (2023). Policy Brief – Bauhaus Euroace Villages for the Future. ICLEI Europe & adelphi.